

تدوین قالب‌های برنامه‌ریزی دستگاه‌های فرهنگی در اجرای برش‌های استانی نقشه مهندسی فرهنگی کشور

طیبه دهقانپور فراشاه ۱

۱۷

دوره ۵، شماره ۱، پیاپی ۱۷
بهار ۱۴۰۵

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴-۱۱-۰۱

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۵-۰۲-۱۹

مصص: ۶۶-۲۷

شابا چاپی: ۲۶۳-۰۰۲۳۸۳

رتبه علمی

ب

پژوهی، مکتب گواهی، در:
JOURNALS.MSRT.IR

چکیده

شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۸۶ با ایجاد شورای تخصصی مهندسی فرهنگی، ظرفیت‌های کشور را جهت تدوین نقشه مهندسی فرهنگی کشور بسیج نموده و در تاریخ ۹۳/۸/۲۰ به تصویب نهایی رساند. بند ج فصل هفتم نقشه، مبین تقسیم کار استانی و ضرورت حرکت استانی برای «اجرای سازی نقشه در متن جامعه» است. از اقدامات اساسی جهت اجرایی سازی نقشه، تدوین آیین نامه و دستورالعمل و تنظیم برش‌های استانی می‌باشد. برش استانی نقشه، برنامه عملیاتی تحقق اقدامات ملی نقشه در هر استان است و از ترجمه و تفسیر آن اقدامات به طرح/پروژه به دست می‌آید.

در راستای تدوین برش استانی، پس از جایابی اقدامات استانی در فهرست برنامه - فعالیت دستگاه اجرایی، نوبت به انتخاب طرح‌ها می‌رسد. در این میان دستگاه‌های اجرایی استان موظفند پروژه‌های متناسب با هر اقدام استانی اولویت‌دار را پیشنهاد کنند... حاصل مطالعه و بررسی طرح‌ها و پروژه‌های استانی (فاز یک)، که با روش مطالعه و بررسی برنامه‌های دستگاه‌های فرهنگی، مشاوره و مصاحبه با خبرگان-کارشناسان و مجریان خط مشی‌های فرهنگی و تحلیل مضمون داده‌ها احصاء، تنظیم و تدوین شده است، تک قالبی بودن اکثریت برنامه‌های برش استانی، عدم خلاقیت و تخصص لازم کارشناسان استانی، ناکارآمدی برنامه‌ها در حل مسائل فرهنگی استان و استخراج قالب‌های هفتگانه طرح، رصدی، رویداد، آموزشی، تولیدی، تبلیغی و حمایتی است که این موضوع سازمان برنامه و بودجه کشور را به بازنگری مجدد برنامه‌های ابلاغی دستگاه‌های فرهنگی کشور معطوف می‌دارد.

کلیدواژه‌ها:

قالب، برنامه، فعالیت، طرح، پروژه، برش استانی، نقشه مهندسی فرهنگی کشور، سیاست پژوهی، تحول، علوم انسانی

مقدمه و بیان مسأله

شورای عالی انقلاب فرهنگی برای عمل به رهنمودهای رهبری معظم، فهم و تحقق اهداف و کارکردهای نهادی خود در سال ۱۳۸۶ با ایجاد شورای تخصصی مهندسی فرهنگی و همچنین تجدید سازمان و تشکیلات دبیرخانه شورا، ظرفیت‌های علمی و کارشناسی و اجرایی کشور را برای تدوین نقشه مهندسی فرهنگی کشور بسیج نمود و نهایتاً در تاریخ ۹۳/۸/۲۰ به تصویب نهایی رساند. بند ج فصل هفتم نقشه مهندسی کشور مبین تقسیم کار استانی و ضرورت حرکت استانی برای «اجرایی سازی نقشه در متن جامعه» است. از اقدامات اساسی جهت اجرایی سازی نقشه مهندسی فرهنگی کشور، تدوین برش‌های استانی این نقشه است.

در راستای ضرورت «اجرایی سازی» برش‌های استانی، طراحی آیین نامه و دستورالعمل آیین نامه تدوین و اجرای برش‌های استانی سند نقشه مهندسی فرهنگی کشور انجام پذیرفت. با تصویب آیین نامه و با توجه به ماهیت آن، تمهید میدان یعنی استان‌های کشور جهت تدوین برش‌های استانی نقشه مهندسی فرهنگی کشور صورت گرفته است؛ اما آنچه واضح است اجرایی سازی سند مذکور در صحنه میدان درچارچوب «ابزار»های برنامه‌ای خاصی صورت خواهد گرفت که ضروری است در گام‌های اجرایی سازی برش‌های استانی نقشه، با استفاده از ادبیات نظری موجود و البته خلاقیت و نوآوری سیاستگذاران، ابزارهای برنامه‌ای اجرایی سازی نقشه مهندسی فرهنگی کشور در سطح استان‌های کشور تنظیم گردد.

مطالعه و بررسی پروژه‌های استانی "فاز یک" در ۱۲ استان مختلف (شامل فارس، سیستان و بلوچستان، هرمزگان، بوشهر، آذربایجان شرقی، خراسان رضوی، البرز، همدان، لرستان، گلستان، کهگیلویه و بویراحمد و زنجان) نشان می‌دهد که ارائه قالب‌های خلاقانه و اثربخش در برنامه‌ریزی دستگاه‌های فرهنگی که توسط خود استان‌ها پیشنهاد شده‌اند، امری مغفول مانده است؛ چرا که در سطح خرد، اثربخشی پروژه‌های استانی را در حل چالش‌های فرهنگی اولویت‌دار استان ناکارآمد ساخته، و در سطح کلان، کارآمدی برنامه‌های ابلاغی از سوی دستگاه ملی (مانند سازمان برنامه و بودجه) را غیرقابل ارزیابی و یا با سطحی نازل از سنجش مواجه می‌سازد. "تک قالبی بودن" اکثر برنامه‌ها که نشان‌دهنده کمبود خلاقیت و تخصص کارشناسان استانی و در نتیجه، ناکارآمدی در حل مسائل فرهنگی اولویت‌دار استان است، مسئله‌ای است که سازمان برنامه و بودجه کشور را به بازنگری در برنامه‌های ابلاغی دستگاه‌های فرهنگی ترغیب کرده، ضروریست که از قالب‌ها و فناوری‌های نوین در "نظام برنامه‌ریزی فرهنگی کشور" بهره گرفته شود؛ رویکردی که فقدان آن در عمل کاملاً

۱- ابزار: وسایل یا تدابیر (تکنیک‌های) واقعی هستند که دولت برای "اجرای سیاست‌ها" در اختیار دارد و از میان آنها باید انتخاب کنند (توضیحات تفصیلی در بخش چارچوب نظری آمده است) ابزارها، اشکال و قالب‌های متعددی دارند که در یک دسته بندی شامل اطلاعات- قدرت قانونی (دستوری)- مالی- و سازمانی می‌باشند (هود: ۱۹۸۶). با این توضیحات، واضح است که با توجه به وضعیت کنونی برش‌های استانی و اینکه در مرحله اجرایی سازی قرار دارند، لذا باید از ابزارهای سیاستی و اشکال متعدد آن استفاده نماید که در این پژوهش، بدنبال اشکال یا قالب‌های متنوع برنامه‌های پیشنهادی استان‌ها در حل مسائل استانی هستیم.

محسوس است. در این راستا، یافته‌های پژوهش حاضر، گامی ضروری برای گشودن افقی نو در برنامه‌ریزی فرهنگی کشور و پاسخی به نیازهای سازمان برنامه و بودجه محسوب می‌شود.

جهت پاسخگویی به سوال پژوهش و تدوین قالب های برنامه ای جهت اجرایی سازی برش های استانی نقشه مهندسی فرهنگی کشور، ابتدا لازم است توضیحاتی کوتاه پیرامون چیستی و چگونگی تدوین برش استانی بیان گردد و سپس به ارائه قالبهای برنامه‌ای پروژه‌های مندرج در برش‌های استانی فاز یک پرداخته می‌شود.

برش استانی نقشه مهندسی فرهنگی کشور

برش استانی یک برنامه عملیاتی است که به اجرای نقشه در هر استان کمک می‌کند. نقشه مهندسی فرهنگی کشور اصلی‌ترین سند بالادستی نظام در عرصه فرهنگ است که بر اساس اصول و ارزشهای اسلام ناب محمدی (ص)، آرمانهای انقلاب اسلامی، رهنمودهای امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری و اسناد فرادستی نظیر سیاستهای کلی نظام و سند چشم انداز کشور طراحی شد و به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی رسید. این نقشه شامل کلیات، مبانی، ارزش‌ها و اصول، چشم انداز فرهنگی کشور در افق ۱۴۰۴، اهداف کلان فرهنگی، اولویتهای فرهنگی، راهبردها و اقدامات و چارچوب نهادی است. پیش‌نویس این نقشه در بیش از ۱۵۰ جلسه شورای مهندسی فرهنگی بحث و بررسی گردید و نهایتاً در ۳۳ جلسه شورای عالی انقلاب فرهنگی بررسی و در جلسه هفتم و پنجاه و پنج مورخ ۱۳۹۳/۸/۲۰ به تصویب نهایی رسید.

برش استانی نقشه، برنامه عملیاتی است که برای اجرای اقدامات نقشه در سطح استان تهیه می‌شود. اقدامات ملی نقشه، تدابیری هستند که برای تحقق اهداف و راهبردهای نقشه طراحی شده‌اند. شرط اجرای این اقدامات قرار گرفتن آنها در چارچوب برنامه‌های پنج ساله و یک ساله کشور در سطوح ملی و استانی است. لازم به ذکر است برخی از این اقدامات از ظرفیت اجرا در سطح استان برخوردار نیستند.

برش استانی ابزار تحقق نقشه در سطح استانی است. این برش از ظرفیت ایجاد هماهنگی میان نقشه، برنامه‌های توسعه و سایر اسناد استانی به ویژه سند آمایش استان برخوردار است. همچنین می‌تواند نهادها و دستگاههای فرهنگی را در دو سطح ملی و استانی هماهنگ و منسجم کند؛ هماهنگی که ماحصل آن هم‌افزایی و اختصاص بهینه منابع است.

تهیه برش استانی نقشه، مستلزم طی یک فرایند پیچیده است. ورودی این فرایند، مسائل اولویت‌دار استان و اقدامات ملی نقشه و خروجی آن اقدامات استانی اولویت‌دار و طرح‌ها/پروژه‌هایی است که زمینه لازم برای اجرای اقدامات ملی نقشه را فراهم می‌کنند. این فرایند یک فرایند خطی نیست بلکه رفت و برگشتی است و نیازمند رفت و برگشت مکرر میان مراحل گوناگون است. همچنین ممکن است این فرایند تحت تاثیر رخدادهای پیش‌بینی نشده و فشارهای سیاسی تغییر کند.

لازم به ذکر است که برش استانی، بر اساس ویژگی‌های اقدامات ملی منتخب و همچنین اقتضائات و ویژگی‌های استان، می‌تواند با روش سلسله‌مراتبی و یا تعاملی تهیه شود. در روش سلسله‌مراتبی، برش استانی کاملاً دقیق بوده، با نگاه بالا-پایین و از طریق بوروکراسی سلسله‌مراتبی تهیه می‌شود. در روش تعاملی برش استانی در جریان گفتگو و همکاری میان دستگاه‌های فرهنگی و نظام اداری استان پدیدار می‌شود. اما در هر صورت، برش استانی شامل مجموعه‌ای از اهداف و راهکارهای دستیابی به آنها است. به بیان دیگر، برش استانی، پاسخ استان به این سه سؤال کلیدی است: مسائل اولویت‌دار استانی چیست؟ کدامیک از اقدامات ملی نقشه می‌تواند مسائل مذکور را حل کند یا کاهش دهد؟ برای اجرای این اقدامات باید چه طرح‌ها/پروژه‌هایی انجام شوند؟

فرایند تدوین برش استانی نقشه مهندسی فرهنگی کشور

نقشه مهندسی فرهنگی کشور به عنوان عالی‌ترین سند فرهنگی، یکی از مطالبات مهم مقام معظم رهبری از شورای عالی انقلاب فرهنگی بوده است که به همین دلیل در فصل جدید فعالیت دبیرخانه، به عنوان رویکرد اصلی مدنظر قرار گرفته است. برای تحقق این مهم در سطح ملی تدوین اسناد تخصصی ذیل نقشه (مهدویت- وقف و امور خیریه- موسیقی- مد و لباس- هنرهای تجسمی- ایثار و شهادت- ایرانیان خارج از کشور- مسجد- امنیت عمومی و اجتماعی- گردشگری) و در سطح منطقه‌ای-محلی، برش‌های استانی نقشه انتخاب شد.

اقدام اساسی در پیشبرد این راهبرد براساس فصل هفتم نقشه، طراحی سازوکاری برای امتداد اجرایی اقدامات ملی نقشه مهندسی فرهنگی کشور در استان‌ها براساس نیازها، شرایط، اقتضائات و مسایل اولویت‌دار آنها در قالب تدوین برش استانی نقشه مهندسی فرهنگی تعیین گردید. در این راستا دبیرخانه طی یک مطالعه میدانی و اداری مستمر در تعامل و همکاری فنی و مدیریتی اثربخش با نهادهای موثر در مدیریت فرهنگی ملی و استانی از جمله شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه کشور، شورای فرهنگ عمومی کشور، سازمان برنامه و بودجه کشور و استانداران استان‌ها، «آیین‌نامه تدوین و اجرای برش‌های استانی نقشه مهندسی فرهنگی کشور» را تهیه نموده و پس از ۳ جلسه بررسی در ستاد هماهنگی و راهبری نقشه مهندسی فرهنگی کشور در نهایت در ۲۳ اسفندماه ۱۳۹۹ م صوب گردید و در تاریخ ۱۴/۰۱/۱۴۰۰ از سوی رئیس ستاد هماهنگی و راهبری نقشه مهندسی برای اجرا ابلاغ گردید.

دبیرخانه مطابق وظیفه‌ای که براساس آیین‌نامه م صوب عهده‌دار شد با تدوین «دستورالعمل و راهنمای تدوین برش استانی» و انتخاب ۱۲ استان به عنوان فاز اول تدوین برش استانی (شامل استانهای آذربایجان شرقی- البرز- بوشهر- سیستان و بلوچستان- زنجان- خراسان رضوی- فارس- کهگیلویه و بویراحمد- گلستان- لرستان- هرمزگان- همدان) بر مبنای

۱ - ستاد هماهنگی نقشه مهندسی فرهنگی کشور در جلسه هشتم، مورخ ۱۳۹۹/۱۲/۲۳ به پیشنهاد دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی به استناد بندهای الف و ج بخش دوم فصل هفتم نقشه مهندسی فرهنگی کشور (مصوب جلسه ۷۴۸ مورخ ۹۳/۳/۲۷ شورای عالی انقلاب فرهنگی) و به منظور اجرایی شدن نقشه در استان‌ها، آیین‌نامه برش استانی نقشه را تصویب کرد که به امضاء معاون اول ریاست جمهوری رسید.

ظرفیت و توانمندی آنها، و فاز دوم مشتمل بر ۱۹ استان باقیمانده تدوین برش استانی را آغاز نمود. در حال حاضر رونمایی از برش‌های استانی فاز اول کامل صورت گرفته، شاهد تلاش استانهای فاز دوم در اتمام تدوین برش‌های استانی هستیم. لازم به ذکر است از میان استان‌های فاز دوم، تدوین، تکمیل و رونمایی از برش‌های استانی تهران-خوزستان-قزوین-اراک-یزد-چهارمحال و بختیاری-خراسان جنوبی-کردستان-ایلام-مازندران-کرمان-سمنان-خراسان شمالی (تا زمان تنظیم پژوهش حاضر) صورت گرفته است.^۲

باید بیان داشت نقشه مهندسی فرهنگی کشور بعد از چشم انداز ۱۴۰۴، کلان‌ترین سیاست فرهنگی کشور است که از یک سو به عنوان برنامه‌ای کلان برای تحقق اهداف فرهنگی چشم انداز ایران تهیه شده، و از سوی دیگر باید توسط سازمان برنامه و بودجه کشور و دستگاههای اجرایی تبدیل به برنامه‌های ۵ ساله و سالانه شود تا امکان تحقق آن فراهم آید. در این راستا برش استانی نقشه، تمام یا بخشی از برنامه عملیاتی بخش فرهنگی برنامه‌های توسعه است که تلاش برای اجرای آنها در چارچوب وظایف شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان است. به بیان دیگر بر اساس نظام برنامه‌ریزی و تقسیم کار ملی انتظار می‌رود برنامه‌های ۵ ساله توسعه و برنامه‌های دستگاهی، بر اساس اقدامات ملی نقشه و برای اجرایی شدن آن تدوین شوند.

پرسش اصلی پژوهش

قالب‌های برنامه‌ای جهت اجرایی‌سازی برش‌های استانی نقشه مهندسی فرهنگی کشور کدامند؟

چارچوب نظری

ابزار سیاستی

در یک نگاه دقیق می‌توان ابزار را یک هدف یا یک فعالیت نامید. در نگاه اول ابزارها می‌توانند هدف باشند که بیشتر در فضای حقوق و قانونگذاری اتفاق می‌افتد. ابزارها همچنین می‌توانند یک فعالیت باشند برای مثال رینگلینگ معتقد است که ابزار سیاستی «مجموعه‌ای از فعالیتهای سیاسی است که ویژگی‌های یکسانی را نشان می‌دهند و توجه آنها بر تاثیرگذاری و هدایت فعالیتهای اجتماعی است.» مزیت در نظر گرفتن ابزار به عنوان یک فعالیت در این است که فعالیتهای غیر رسمی را نیز می‌توان به عنوان ابزار بیان کرد (debruign, hufen, 1998). ابزارهای سیاستی وسیله‌هایی هستند که دولت‌ها با استفاده از آنها تلاش می‌کنند تا سیاستها را اجرا کنند. ابزار سیاستی که گاهی وسایل سیاست یا ابزار حاکم نیز نامیده می‌شود وسایل یا تدابیر واقعی هستند که دولت برای اجرای سیاستها در اختیار دارد و از میان آنها باید انتخاب کنند. غالباً انتخاب ابزار به اندازه انتخاب خود سیاست بحث برانگیز است.

رویکردهای متفاوت برای انتخاب ابزار سیاستی

۱. تمام برش‌های استانی فاز یک نقشه مهندسی فرهنگی کشور، جزء منابع تحقیق حاضر بوده، و توسط پژوهشگر مطالعه، بررسی و کارشناسی شده است.
۲. نویسنده مقاله، در "راهبری، تنظیم و تدوین برش‌های ۳۱ استان" و نیز کارشناسی آنها حضور فعال داشته است.

انتخاب ابزار برای یک مراجعه سیاستی تحت تاثیر یک فرایند نظامند و مقایسه ویژگی‌های آنها است. البته باید در نظر داشت که برای یک محیط مشابه، سیاستگذاران مختلف ممکن است ابزارهای متفاوتی را انتخاب کنند. این تفاوت در انتخاب، تفاوت در انتخاب یک ابزار نیست، بلکه تفاوت در دیدگاه‌ها و تفکراتی است که در پشت این انتخاب پنهان شده است. طرفداران اولین رویکرد علمی را می‌توان ابزار گرایان نامید. در این نگاه سیاستگذاران معتقدند که تعداد محدودی از ابزارها، همه قدرت را شامل می‌شوند. به عبارت دیگر سیاستگذاران این رویکرد معتقدند ما یک ابزار خاص را می‌شناسیم، به عملکرد واقعی آن واقفیم و اثربخشی آن قابل اطمینان و اعتماد است بنابراین انتظار داریم این ابزار با تغییرات اندک در همه محیط‌های قابل پیش بینی جواب دهد. در اینجا ابزار مناسب می‌تواند شکست یک سیاست را به پیروزی تبدیل کند (Savas, 1987). در مقابل روندگرایان قرار دارند. این محققان معتقدند که تفاوت‌های زیادی بین ابزارها وجود دارد. اما هیچ ابزار یا خانواده‌ای از ابزارها نمی‌تواند کاربرد جهان شمول داشته باشند. همچنین معتقدند یک انتخاب صحیح، محصول یک جمع بندی گسسته و جدا از هم نیست، بلکه نتیجه یک اجرای آزمایشی از تطابق پویای ابزار و محیط است. یک ابزار مناسب، محصول یک تصمیم سازی در یک محیط خاص است (Intveld, 1993). کاملاً مشخص است که تاکید روند گرایان بیشتر بر فرایند ایجاد توسعه یک ابزار است تا ویژگی‌های خود ابزار به تنهایی. بنابراین یک ابزار خوب می‌تواند در یک محیط شکست بخورد و یک ابزار بد می‌تواند در فرایندی موفق باشد و این موفقیت و شکست تنها بر پایه کاربردهای خاص آن است. رویکرد اقتصادگرایان بسیار به نظر برنامه ریزان سنتی اجتماعی نزدیک است که در آن انتخاب یک ابزار سیاستی باید بر اساس تطابق ویژگی‌های عملکردی آنها با یک مشکل خاص باشد. قانون گرایان معتقدند در تدوین ابزارهای سیاست باید به معنای ذهنی ابزارها نیز توجه کرد. معنای ذهنی در اینجا نه تنها شامل جنبه‌های غیر ابزاری مانند نمادها و موضوع‌های غیر اخلاقی می‌شود، بلکه شامل دیگر ویژگی‌های ابزاری است که تفسیر و درک آنها شامل ادراک و جنبه‌های ارزشی می‌باشد. با توجه به چهار رویکرد متفاوت ابزاری، روند گرایی، اقتضای گرایی و قانون گرایی در انتخاب ابزارهای سیاستی، می‌توان دو رویکرد سنتی و مدرن را در انتخاب ابزارهای سیاستی از هم متمایز کرد. رویکرد سنتی بیشتر در نظریه‌های ابزاری گرایان دیده می‌شود که معتقدند رویکرد سنتی ابزاری، انتخاب ابزارهای سیاستی را بر پایه عقلانیت هدف وسیله می‌داند. در این رویکرد خود ابزارها ویژگی ذاتی ندارند، بلکه بر مبنای هدف‌هایی هستند که برای آنها رام شده‌اند. رویکرد سنتی توجهی به محیطی که ابزار سیاستی در آن طراحی یا پیاده سازی می‌شود، ندارد یا توجه بسیار اندکی دارد. توجه بیشتر به ابزار است و زمینه در آن غایب می‌باشد. در رویکرد سنتی ابزاری، اعتقاد بر این است که ابزارهای سیاستی، وسیله‌هایی هستند برای هدایت از مرکز سیاستگذاری. رویکرد مدرن، طرز نگاه به اهمیت ابزارها را تغییر داد. پژوهشگران در این حوزه، رویکرد سنتی را بخاطر عدم توجه به ارزش‌های پایه‌ای و هنجارها ملامت می‌کنند. در رویکرد ابزاری مدرن، میان ابزارها از یک سو و ارزش‌های جهان شمول (مانند مسائل اخلاقی و هنجارها) از سوی دیگر

کشمکش ایجاد می‌کند (قانون گرایان و اقتضاگرایان بیشتر رویکرد مدرن دارند). به نظر می‌رسد ابزارهای سیاستی باید به طور دقیق انتخاب شوند تا دولت‌ها، سازمان‌ها، نهادها، ... بتوانند به هدف‌های مورد نظرشان برسند. بالطبع در تعیین ابزارهای سیاستی برنامه‌ای جهت تدوین برش‌های استانی نقشه مهندسی کشور این مهم باید صورت گیرد.

ابزارهای سیاستگذاری

تعاریف بسیاری برای ابزار سیاستگذاری ارائه شده است؛ هاوالت ابزارهای سیاستگذاری را اینگونه تعریف می‌کند: "تکنیک‌های در اختیار حکومت، جهت اجرای اهداف خود در سیاست عمومی" است. (Howlett, 1991, 2). همچنین سلامون ابزارهای سیاستگذاری را در واقع "ابزارهای حکومت کردن" می‌داند. به عبارت دیگر این ابزارها، سازوکار و فنون مورد استفاده جهت اجرای سیاستهای عمومی می‌باشند (Howlett, 2006, 130). بدین ترتیب به طور خلاصه ابزارهای سیاستگذاری ابزارها و تکنیک‌هایی می‌باشند که در اختیار حکومت بوده و حکومت از آنها جهت اجرای سیاستهای مورد نظر خویش استفاده می‌کند. در اهمیت این ابزارها باید بیان داشت که حکومت کردن ربط وثیقی به انتخاب میان ابزارهای سیاستگذاری دارد (Salamon, 2002, 19).

انواع ابزارهای سیاستگذاری

اجرای خط مشی نیازمند ابزار و وسایل خط مشی است که افراد مختلف دسته بندی‌های متفاوتی را در این زمینه ارائه داده اند همچون کرشن^۱، سلامون^۲، هود^۳... هاوالت ابزارهای سیاستگذاری را به دو دسته تقسیم می‌نماید (Howlett, 2006). دسته اول ابزارهای مستقیم هستند که مستقیماً تولید و تحویل کالاها و خدمات در جامعه را تحت تاثیر قرار می‌دهند. این ابزارها شامل تأسیس و پایه گذاری نهادها و سازمانهای حکومتی، نظارتی، تنظیمی و مدیریتی، همچنین وضع مشوق‌های مالی، و نیز اقداماتی از جنس "دستور و کنترل" توسط اداره‌های حکومتی می‌باشند (Howlett, 2006). دسته دوم ابزارهای فرایندی یا غیرمستقیم می‌باشند؛ همانند سرمایه گذاری روی گروههای منافع، تجدیدنظر در امور قضایی، و دیگر فعالیتهایی که طراحی می‌شوند تا فرایندهای سیاستی را تحت تاثیر قرار دهند و یا آنکه تنها به طور غیرمستقیم بر روی نتایج سیاستها تاثیر بگذارند (Howlett, 2006, 133). اماهاوالت ابزارهای موجود در هر یک از این دو دسته را به نقل از کریستوفر هود (Hood, 1986) بر حسب اینکه کدامیک از منابع در دسترس حکومت مورد استفاده واقع شود، به چهار دسته تقسیم می‌کند: اطلاعات - قدرت - ثروت - سازماندهی. در دسته اول حکومت از آموزش، اطلاع رسانی، تبلیغات، مشاوره، مدرک دادن و...، در دسته دوم از ابزارهایی چون تصویب آیین نامه، بخشنامه، استاندارد و غیره، در دسته سوم از بودجه و شیوه‌های تخصیص آن در قالب حمایت‌های مالی، وام و غیره، و در دسته چهارم از ابزارهایی چون تأسیس

^۱ E.S.Kirschen

^۲ Salamon

^۳ Hood

سازمانهای جدید، تجدید ساختار بخشهای مختلف دولتی و حکومتی و غیره استفاده می‌کند (Howlett, 2006, 134). در واقع هاولت ابزارهای سیاستگذاری را در یک ماتریس و در دو محور "نحوه تاثیرگذاری" و "منبع مورد استفاده" به هشت گونه اساسی تقسیم می‌کند. وی معتقد است همه سیاستها، ترکیبی از این هشت گونه اساسی می‌باشند (جدول ذیل به همراه مثال).

جدول ۴. عناصر پایه ابزارهای سیاستگذاری (هشت گونه اساسی)

سازماندهی	ثروت	قدرت	اطلاعات	منبع مورد استفاده
<ul style="list-style-type: none"> اداره‌های حکومت نهادهای عمومی مراکز مشاوره 	<ul style="list-style-type: none"> کمک مالی وام اعتبار مالیاتی 	<ul style="list-style-type: none"> آیین نامه لایسنس سرشماری 	<ul style="list-style-type: none"> مشاوره آموزش گزارش دادن ثبت کردن 	مستقیم
<ul style="list-style-type: none"> ثبت رکوردها کنفرانس‌ها کمیسیونهای تحقیق بازساماندهی حکومت 	<ul style="list-style-type: none"> نظرسنجی ایجاد یا حمایت مالی از گروههای منافع 	<ul style="list-style-type: none"> توافق نامه‌ها کمیسیون‌ها یا کمیته‌های مشورتی 	<ul style="list-style-type: none"> تامین / سانسور اطلاعات 	غیر مستقیم

در یک تقسیم بندی کلی می‌توان گفت حکومت برای اجرای راهبردهای مورد نظر خود تنها چهار نوع ابزار اجرایی در اختیار دارد: سازمانی، مالی، دستوری (قانونی) و مبتنی بر اطلاعات. هر یک از این ابزارها به دو دسته ماهوی و رویه‌ای تقسیم می‌شوند. ابزارهای ماهوی نوع فعالیت را مشخص می‌کنند و مستقیم بر تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات در جامعه اثر می‌گذارند (Howlett, 2011, 22).

ابزارهای رویه‌ای بر ساختار اجرا اثر گذاشته، نحوه رخ دادن فرایندهای آن را مشخص می‌کنند. به عبارت دیگر بدون تعیین نتایج، بر رفتار بازیگران اجرا اثر گذاشته، شیوه رخ دادن فرایندهای اجرایی را تغییر می‌دهند.

جدول ۵. ابزارهای اجرای راهبردها

ابزارهای اجرایی مبتنی بر اطلاعات	ابزارهای اجرایی مالی	ابزارهای اجرایی دستوری	ابزارهای اجرایی سازمانی	
• انتشار اطلاعات	• ابزارهای مالی مبتنی بر وجه نقد (یارانه)	• مقررات مستقیم و غیرمستقیم حکومتی	• تامین مستقیم کالاها و خدمات توسط کارمندان حکومتی و با بودجه عمومی	• ابزارهای ماهوی
• گردآوری دانش و اطلاعات	• ابزارهای مالی مبتنی بر مالیات یا حق الامتیاز • ابزارهای مالی معادل مالیات یا وجه نقد	• ایجاد و حفظ بازار (ابزارهای مبتنی بر بازار)	• اشکال سازمانی شبه حکومتی (برون سپاری ...)	
• جلوگیری از انتشار اطلاعات	• ابزارهای ایجاد شبکه خط مشی • ابزارهای بسیج شبکه	• ابزارهای فعال سازی و بسیج شبکه خط مشی	• ابزارهای مدیریت شبکه	• ابزارهای رویه ای

اقدام‌های سازمانی: اقداماتی است که در آن حکومت با استفاده از نهادها یا کارکنان خود، راهبرد موردنظر خویش را اجرا می‌کند. هزینه استفاده از این نوع اقدام بالاست، با این حال استفاده از نهادها یا کارکنان دولتی یکی از شایع‌ترین اقدام‌ها برای اجرای راهبردها است.

اقدام‌های دستوری: اساس این دسته از اقدام‌ها، استفاده از قدرت دولت برای اعمال زور و تهدید به مجازات است. دولت با استفاده از این ابزار، رفتار افراد، نهادها و سازمان‌ها را به گونه‌ای هدایت می‌کند که راهبردها و اهداف موردنظر محقق شود. اقدام‌های دستوری گاه مثبت و گاه منفی هستند. در اقدام‌های مثبت، دولت رفتارهای موردنظر خود را تشویق، و در اقدام‌های منفی، برای جلوگیری و تضعیف رفتارهایی که با اهداف او همخوان نیستند، تنبیه قائل می‌شود.

اقدام‌های مالی: اساس این دسته از اقدام‌ها، استفاده از منابع مالی دولت برای تحقق راهبردها و اهداف موردنظر است. بسیاری از هزینه‌های حکومتی برای تامین مالی تحویل خدمات مستقیم، همچنین حمایت از موسسات تنظیمی و همچنین تمهید اطلاعات) صرف می‌شود. علاوه بر این، دولت با استفاده از این اقدام، برخی رفتارها را تشویق و برخی را تضعیف می‌کند.

اقدام‌های مبتنی بر اطلاعات: یکی از قویترین اقدام‌ها برای تحقق راهبردها، توزیع اطلاعات یا ظرفیت‌سازی است. دولت واجد انبوهی از اطلاعات است و می‌تواند از ویژگی مرکزیت برای اطلاع‌رسانی به طور عام و آموزش به طور خاص استفاده کند (میرزمانی، اعظم و اسحاقی، محمد و کدخدا، نرگس، ۱۳۹۸).

پیشینه پژوهش

تحقق اهداف بلند مدت مدنظر سیاستگذاران، نیازمند استفاده از ابزارهای سیاستی - برنامه‌ای مناسب است. با مطالعه مبانی نظری ابزارهای سیاستگذاری مشخص است که دسته‌بندی هر پژوهشگر از ابزارهای سیاستی وابسته به محیط سیاستگذاری و هدف‌های خاص او در تبیین سیاست است. در ایران نیز چارچوب منتخب مورد تایید سیاستگذاران وجود ندارد، به خصوص در موضوع تدوین برش‌های استانی نقشه‌مهندسی فرهنگی کشور، از زمان تصویب آئین‌نامه تدوین برش‌های استانی (۱۳۹۹/۱۲/۲۳) به غیر از تدوین و تصویب دستورالعمل تدوین برش‌های استانی نقشه‌مهندسی کشور، پژوهشی (پیشینه تحقیق) در سطح ملی در حوزه تنظیم، تدوین و ارائه «قالب‌های برنامه‌ریزی» دستگاه‌های فرهنگی مندرج در برش‌های استانی صورت نگرفته است. با این حال در حوزه ابزارهای سیاستگذاری (همانطور که در چارچوب نظری اشاره شد) منابع مکتوب (کتاب و مقالات) بسیاری وجود داشته که در ذیل مباحث خط‌مشی‌گذاری (رشته‌های مدیریت و علوم سیاسی) طرح و تبیین شده‌اند.

روش پژوهش

در این پروژه به منظور تنظیم، تدوین و ارائه «قالب‌های برنامه‌ریزی» دستگاه‌های فرهنگی مندرج در برش‌های استانی از دو روش استفاده شده است. نخستین روش، با استفاده از «داده‌ها و منابع موجود»؛ برنامه‌های دستگاه‌های فرهنگی مندرج در فاز یک برش‌های استانی نقشه‌مهندسی فرهنگی کشور مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته، و نیز از مشاوره و مصاحبه با خبرگان-کارشناسان-فعالان و مجریان خط‌مشی‌های فرهنگی استفاده شده است. دومین روش، تحلیل مضمون داده‌ها و اطلاعات است؛ به عبارت دقیق‌تر با روش تحلیل مضمون، قالب‌های برنامه‌ریزی موجود پروژه‌های مندرج در برش‌های استانی فاز یک شامل ۱۲ استان، به تعداد ۱۷۷۳ پروژه، احصاء، تنظیم و تدوین گردیده است.

یافته‌های پژوهش

قالب‌های موجود برنامه‌ای دستگاه‌های فرهنگی مندرج در آیین‌نامه برش‌های استانی

در ذیل با روش تحلیل مضمون، قالب‌های برنامه‌ای پروژه‌های مندرج در برش‌های استانی فاز اول که شامل ۱۲ استان (به تعداد ۱۷۷۳ پروژه) است، به شرح ذیل احصاء، تنظیم و تدوین گردید.

۱ - نویسنده مقاله در طی سه ماه، تحلیل مضمون تعداد ۱۷۷۳ پروژه‌ی مربوط به دوازده استان فاز اول تدوین برش‌های استانی نقشه‌مهندسی فرهنگی کشور را انجام داده است.

جدول ۱. نام استان ها و تعداد برنامه / فعالیت آن‌ها

ردیف	نام استان	تعداد برنامه / فعالیت ها
۱	کهگیلویه و بویراحمد	۱۹۴
۲	گلستان	۱۲۴
۳	سیستان و بلوچستان	۹۷
۴	خراسان رضوی	۱۳۳
۵	البرز	۱۵۶
۶	لرستان	۱۱۳
۷	آذربایجان شرقی	۱۵۶
۸	هرمزگان	۱۷۵
۹	زنجان	۱۷۷
۱۰	بوشهر	۶۵
۱۱	فارس	۸۹
۱۲	همدان	۲۹۴
	جمع‌بندی (تعداد برنامه ها)	۱۷۷۳

جدول ۲. قالب‌های برنامه‌ای استانها و تعداد زیرمجموعه آن‌ها

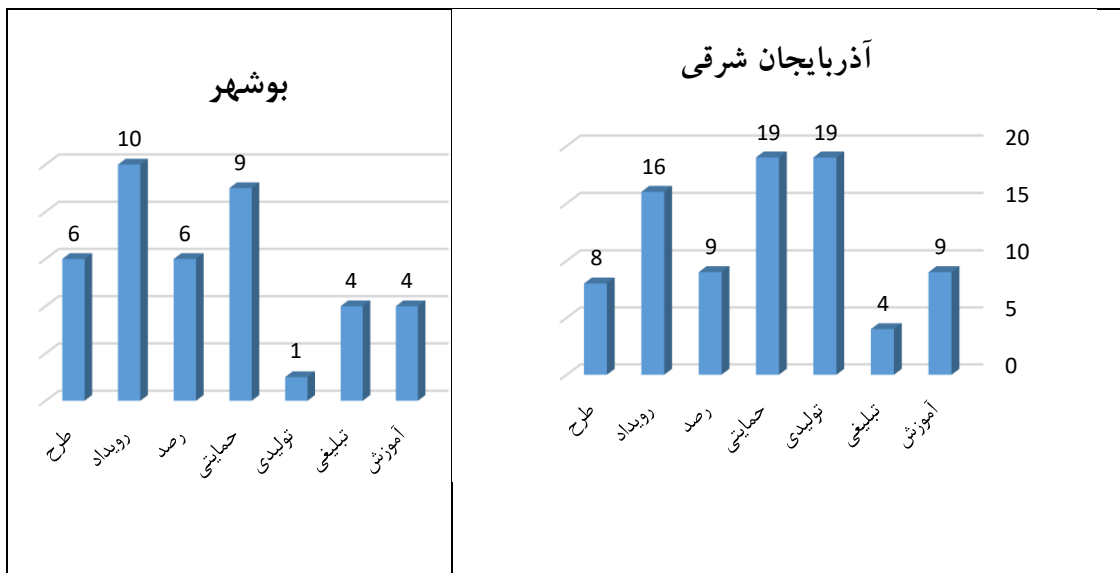
نوع دوره	تعداد عناوین												
	آذربایجان شرقی	البرز	بوشهر	خراسان رضوی	زنجان	سیستان و بلوچستان	فارس	کهگیلویه و بویراحمد	گلستان	لرستان	هرمزگان	همدان	جمع
آموزشی	۹	۲	۴	۶	۸	۲	۵	۵	۷	۳	۸	۱۴	۷۳
تبلیغی	۴	۱۱	۴	۸	۱۳	۳	۳	۷	۵	۶	۱۱	۱۴	۸۹
تولیدی	۱۹		۱	۷	۱۲	۵	۲	۵	۸	۷	۸	۱۱	۸۵
حمایتی	۱۹	۳۰	۹	۱۲	۱۶	۱۱	۱۰	۱۷	۱۷	۱۱	۲۴	۲۷	۲۰۳
رصدی	۹	۱۰	۶	۱۳	۸	۵	۹	۱۲	۳	۸	۶	۱۷	۱۰۶
رویداد	۱۶	۱۵	۱۰	۸	۱۹	۵	۵	۱۴	۹	۸	۵	۲۵	۱۳۹
طرح	۸	۸	۶	۵	۸	۴	۷	۱		۳	۴	۱۵	۶۸
Total	۸۴	۷۶	۴۰	۵۹	۸۴	۳۵	۴۱	۶۱	۴۹	۴۶	۶۶	۱۲۳	۱۷۶۴

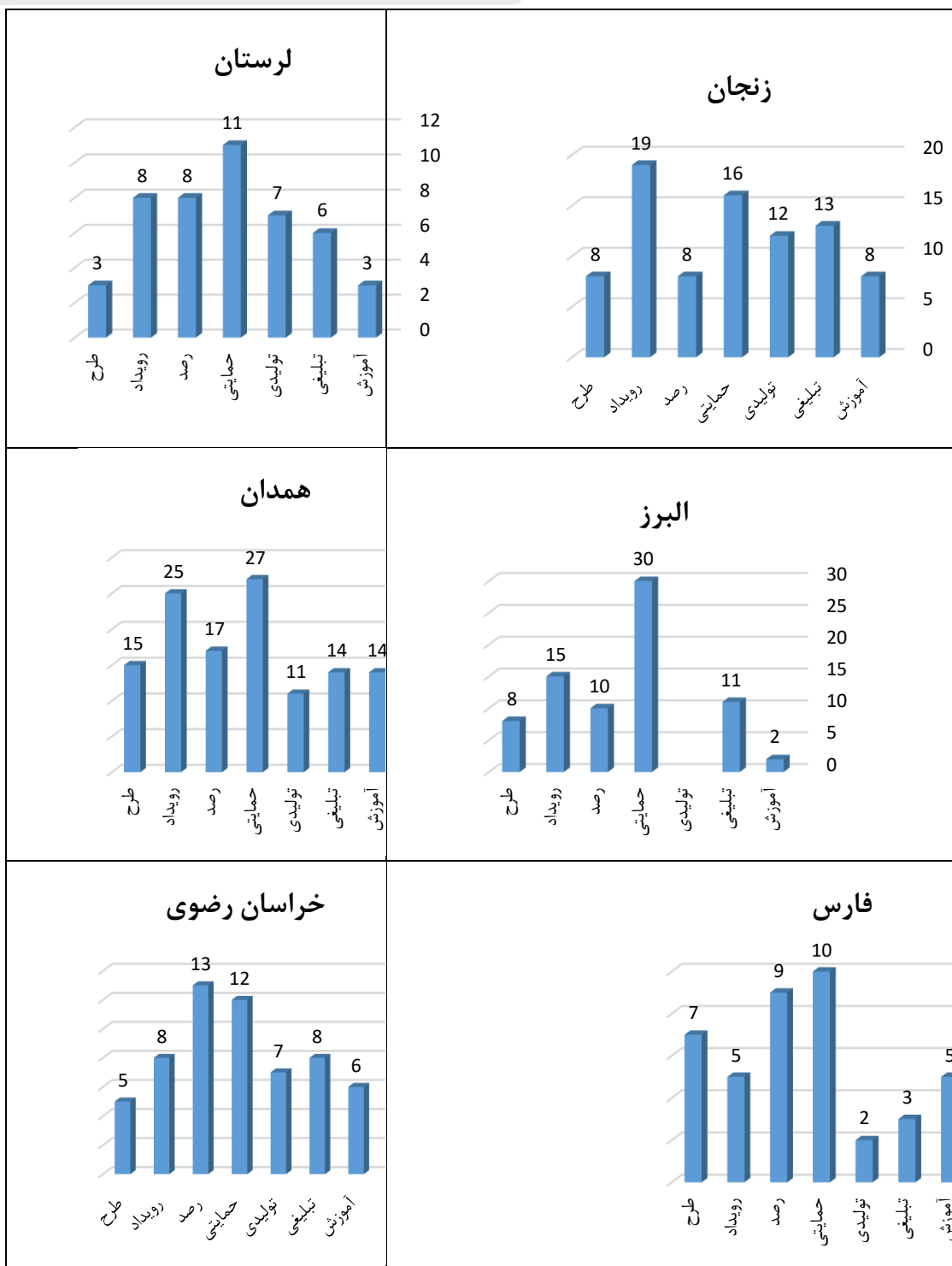
۱ - طرح‌ها/ پروژه‌های استانی تکراری در هر کدام از قالب های هفتگانه مذکور، از مجموع آمار اصلی (۱۷۷۳)، حذف شده است.

جدول ۳. درصد قالب‌های برنامه‌ای و تجمیع آن‌ها به تفکیک استانی

• قالب‌های برنامه‌ای								
مجموع	طرح	رویداد	رصد	حمایتی	تولیدی	تبلیغی	آموزش	
۸۴.۰	۸.۰	۱۶.۰	۹.۰	۱۹.۰	۱۹.۰	۴.۰	۹.۰	آذربایجان شرقی
۷۶.۰	۸.۰	۱۵.۰	۱۰.۰	۳۰.۰		۱۱.۰	۲.۰	البرز
۴۰.۰	۶.۰	۱۰.۰	۶.۰	۹.۰	۱.۰	۴.۰	۴.۰	بوشهر
۵۹.۰	۵.۰	۸.۰	۱۳.۰	۱۲.۰	۷.۰	۸.۰	۶.۰	خراسان رضوی
۸۴.۰	۸.۰	۱۹.۰	۸.۰	۱۶.۰	۱۲.۰	۱۳.۰	۸.۰	زنجان
۳۵.۰	۴.۰	۵.۰	۵.۰	۱۱.۰	۵.۰	۳.۰	۲.۰	سیستان و بلوچستان
۴۱.۰	۷.۰	۵.۰	۹.۰	۱۰.۰	۲.۰	۳.۰	۵.۰	فارس
۶۱.۰	۱.۰	۱۴.۰	۱۲.۰	۱۷.۰	۵.۰	۷.۰	۵.۰	کهگیلویه و بویراحمد
۴۹.۰		۹.۰	۳.۰	۱۷.۰	۸.۰	۵.۰	۷.۰	گلستان
۴۶.۰	۳.۰	۸.۰	۸.۰	۱۱.۰	۷.۰	۶.۰	۳.۰	لرستان
۶۶.۰	۴.۰	۵.۰	۶.۰	۲۴.۰	۸.۰	۱۱.۰	۸.۰	هرمزگان
۱۲۳.۰	۱۵.۰	۲۵.۰	۱۷.۰	۲۷.۰	۱۱.۰	۱۴.۰	۱۴.۰	همدان

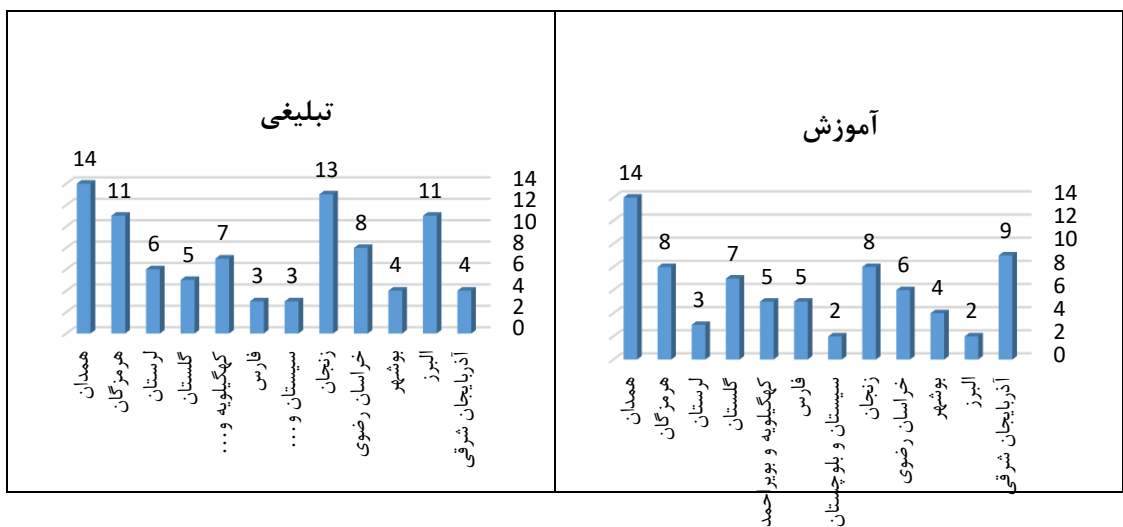
نمودار شماره ۱. قالب‌های برنامه‌ای به همراه تعداد زیرمجموعه به تفکیک استان‌ها

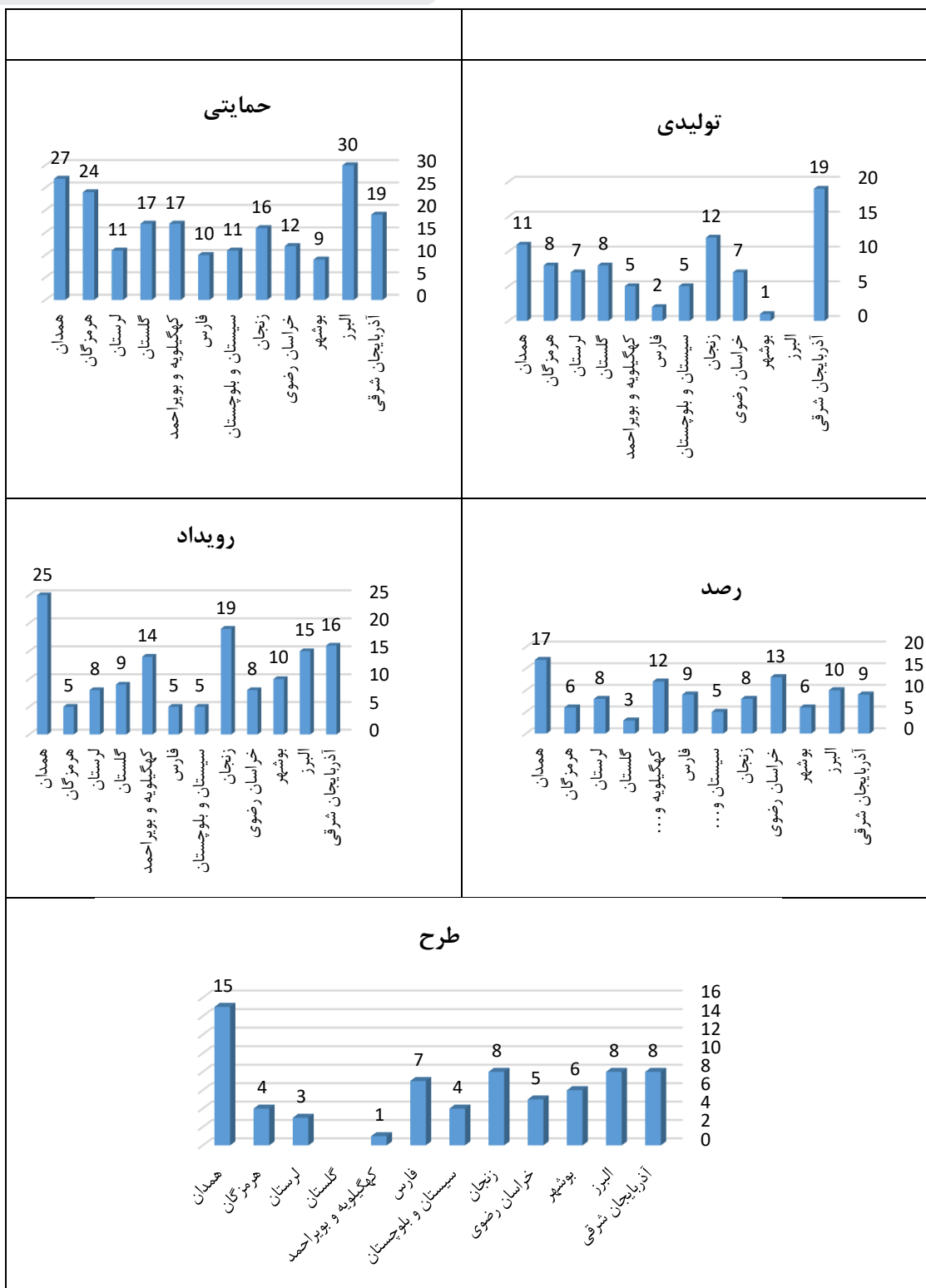

نمودار شماره ۲. تعداد و نوع قالب‌های برنامه‌های استانی به تفکیک

تعیین ابزار و قالب‌های برنامه‌ای جدید جهت اجرایی سازی برش‌های استانی

در راستای تدوین برش استانی، پس از جایابی اقدام استانی در فهرست برنامه/ فعالیت دستگاه اجرایی، نوبت به انتخاب طرح‌ها/ پروژه‌هایی می‌رسد که با انجام آنها می‌توان اقدام استانی را در عمل محقق کرد. انتخاب طرح‌ها/ پروژه‌ها مستلزم تعامل نظامند نهادها و دستگاه‌های اجرایی استان در قالب یک تشکیلات منسجم است. در این میان دستگاه‌های اجرایی استان موظفند طرح‌ها/ پروژه‌های متناسب با هر اقدام استانی اولویت‌دار را شناسایی و پیشنهاد کنند.

پس از مطالعه و بررسی طرح‌ها/ پروژه‌های استانی "فاز یک" برش‌های استانی شامل ۱۲ استان: فارس- سیستان و بلوچستان- هرمزگان- بوشهر- آذربایجان شرقی- خراسان رضوی- البرز- همدان- لرستان- گلستان- کهگیلویه و بویراحمد- زنجان(که در بالا ارائه گردید)، آنچه ضرورت می‌یابد ارائه قالب‌های موجود برنامه‌ای دستگاه‌های فرهنگی مندرج در برش‌های استانی است که از سوی استانها پیشنهاد شده است. تنظیم، تدوین و ارائه قالب‌های موجود برنامه‌ای دستگاه‌های فرهنگی ضرورتی عظیم است که در نگاه خرد، اثربخشی پروژه‌های استانی را در حل مسائل اولویت‌دار فرهنگی استان، و در نگاه کلان و در سطح ملی کارآمدی برنامه‌های ابلاغی دستگاه ملی- سازمان برنامه و بودجه- را مورد سنجش و ارزیابی قرار می‌دهد. لذا پژوهش حاضر درصدد احصاء، تنظیم و توصیف ابزار و قالب‌های برنامه‌ریزی می‌باشد. در این راستا و برای یافتن راه حل، نیازمند بحث ابزارها در سیاستگذاری خواهیم بود؛ به عبارتی دولت‌ها جهت دستیابی به اهداف موردنظرشان، باید ابزارهای سیاستی را به طور دقیق تدوین نمایند. با توجه به تعریف و اجزای مهندسی فرهنگی، و پس از روشن ساختن اهداف کلان فرهنگی کشور، سیاست‌های فرهنگی(سیاستگذاری فرهنگی) مهمترین نقش را در موفقیت و تحقق اهداف بازی می‌کنند. سیاست‌های فرهنگی با مشخص نمودن بایدها و نبایدها، محدوده انتخاب استراتژیها و به تبع بازه انتخاب شیوه‌های پیاده سازی و اجرا را تعیین می‌کنند. اما هسته اصلی سیاستگذاری در هر زمینه‌ای از جمله فرهنگ، انتخاب ترکیب صحیح و متناسب ابزارهای سیاستگذاری است. با این توضیح چنانچه فصول هفتگانه دین و مذهب- ورزش و تفریحات- فرهنگ و هنر- میراث فرهنگی- رسانه- گردشگری- صنایع دستی، ذیل بخش هشتم تحت عنوان "امور فرهنگ و هنر، تربیت بدنی و گردشگری" قانون برنامه و بودجه را بپذیریم؛ که البته براساس طبقه بندی صورت گرفته بر اساس GFS نیز نظارت بر برنامه‌ها و فعالیتهای دستگاه‌های اجرایی ذیل این امور، به طور عمده در همین هشت فصل انجام می‌شود، بنظر می‌رسد جدول شماره ۴. ابزارهای اجرای راهبردها بتواند چارچوبی برای تنظیم و تدوین قالب‌های برنامه‌ای حوزه فرهنگ باشد که در سطح استان نیز مورد استفاده قرار گیرد؛ خصوصاً با لحاظ سه ویژگی اساسی یک برنامه:

۱- در بخش چارچوب نظری بیان شد

۲- سیستم آمارهای مالی دولت (GFS) یک نظام هماهنگی بین المللی برای گزارش‌گری فعالیتهای مالی و بودجه‌ای دولت است که توسط صندوق بین المللی پول برای کشورهای عضو از جمله جمهوری اسلامی ایران الزامی شده است. اعمال این سیستم در حسابداری دولتی و بودجه‌ای باعث به وجود آمدن شاخص‌های تحلیلی موردنیاز برای بررسی‌های اقتصاد کلان می‌شود. همچنین شفافیت بودجه‌ای، پاسخگویی بهتر و بهبود بررسی عملکرد مدیران از نتایج استقرار این سیستم است.

اینکه اولاً اتصال آن به منابع مالی دولتی (بودجه) مشخص بوده، تا در مرحله اجرایی سازی دچار توقف نشود. ثانیاً ابزارها متناسب با "زیست بوم خاص" بوده، و برای استفاده از آن باید در پی مکانیزمهایی گشت که درون یک زیست بوم مشخص، کار ساز و راهگشا است. ثالثاً آنچه مسلم است هر چه ابزارها "غیر اجباری تر" باشند، احتمال پذیرش آنها بالاتر است. این امر در انتخاب ابزار مناسب در حوزه سیاست فرهنگی بسیار با اهمیت است و حتی در مواردی می تواند به تغییر در اهداف اجرا نیز بیانجامد. با پذیرش مطلب فوق، قالبهای برنامه ای ارائه شده از سوی استانهای فاز اول برش استانی، ذیل دسته بندی چهارگانه (به ترتیب ذیل) قرار می گیرند؛

جدول ۴. قالبهای برنامه ای استانهای فاز اول برش استانی

• ابزارهای اجرایی سازمانی	• ابزارهای اجرایی دستوری	• ابزارهای اجرایی مالی	• ابزارهای اجرایی مبتنی بر اطلاعات
تولیدی رویداد رصد	طرح	حمایتی	آموزشی تبلیغی

تولیدی: فعالیتهایی که با شناسایی جامعه مخاطب و رضایت بخشی آن، در سطح ارائه خدمات یا محصولات صورت می گیرد.

رویداد: هر فعالیتی یا موقعیتی که برای آن برنامه ریزی شده باشد به عبارت دیگر به برنامه های فرهنگی اجتماعی دینی علمی اقتصادی و البته رسانه ای که دارای هدف مشخص بوده اطلاق می شود. رویدادها نوعاً می توانند اجتماع محور بوده و با هدف تسابق و رقابت بین افراد، گروهها، هسته ها و تشکل ها برگزار شود. گیرد

رصد: فعالیتهایی که در صدد ارزیابی انتقادی، مشاهده تغییرات محیط و درک پدیده ها، رخدادها، تصمیمات، گزینه ها، پیامدها و انواع آینده های بدیل با شد. رصد تو صیف جامع و وضعیت موجود و نشان دادن و وضعیت پیشرفت، تو صیف اقدامات و تدابیر نظام خودی و رقیب، پیگیری مستمر شرایط، آینده پژوهی و هشداردهی نسبت به خطرات پیش رو را در نظر دارد.

طرح: پیشنهاد و یا ایده ای است که بصورت مجموعه ای از فعالیتها و عملیات در یک سیستم مطرح می شود. همچنین می توان گفت که به مجموعه ای از پروژههای مرتبط به هم بخاطر منافی که از مدیریت هماهنگ آنان حاصل می شود در یک دستگاه انجام می پذیرد طرح گفته می شود. طرح به فعالیت علمی برای پاسخ به یا چند سوال تحقیقاتی نیز گفته می شود (در پژوهش حاضر، فعالیت تحقیقاتی مدنظر است).

حمایتی: فعالیتهایی در یکی از چهار مولفه ابزاری- اطلاعاتی- احساسی- ارزیابی و ساخت با هدف حمایت و پشتیبانی افراد، گروهها، تشکل‌ها، هسته‌ها، شبکه‌ها و... تعریف می‌شوند.

آموزشی: عنوان فعالیت یا فعالیتهایی است که شامل انجام یک یا یکسری دوره‌ها برای تقویت عملکرد، بهره‌وری، مهارت و دانش است.

تبلیغی: هرگونه فعل یا رفتاری که با هدف تاثیرگذاری بر افکار عمومی و تغییر نگرش افراد نسبت به موضوعی صورت.

از میان ابزارهای چهارگانه؛ ابزارهای اجرایی مالی از گونه "حمایتی" دارای فراوانی ۱۱ از ۱۲ استان فاز اول می‌باشند. این مطلب نشان دهنده فربه بودن برنامه‌ها در حوزه حمایتی و نیازمندی استانها به حمایت‌های دولت است. البته در نگاهی بدبینانه، اختصاص بودجه برای اجرایی سازی برش‌های استانی، می‌تواند محملی برای سنگین تر شدن وزنه برنامه‌های حمایتی و نیز رتق و فتق کردن برخی پروژه‌های استانی و امانده شود.

به ترتیب کمترین فعالیت- برنامه‌ها در گونه‌های: آموزش- طرح و تولیدی- رصد و تبلیغ مندرج می‌باشند؛ در این گونه‌ها شاهد حجم کمتری از برنامه‌ها می‌باشیم.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۸۶ با ایجاد شورای تخصصی مهندسی فرهنگی، ظرفیت‌های کشور را برای تدوین نقشه مهندسی فرهنگی کشور بسیج نموده و در تاریخ ۹۳/۸/۲۰ به تصویب نهایی رساند. بند ج فصل هفتم نقشه مهندسی کشور مبین تقسیم کار استانی و ضرورت حرکت استانی برای «اجرایی سازی نقشه در متن جامعه» است. از اقدامات اساسی جهت اجرایی سازی نقشه مهندسی فرهنگی کشور، تدوین برش‌های استانی، آیین نامه و دستورالعمل آن می‌باشد. با تصویب آیین نامه و با توجه به ماهیت آن، تمهید میدان یعنی استان‌های کشور جهت تدوین برش‌های استانی نقشه مهندسی فرهنگی کشور صورت گرفته است. پس از مطالعه و بررسی طرح‌ها/ پروژه‌های استانی فاز یک برش‌های استانی آنچه واضح است تنظیم و ارائه قالب‌های موجود برنامه‌ای دستگاههای فرهنگی مندرج در آیین نامه برش استانی است که حاصل تحلیل مضمون ۱۷۷۳ برنامه فعالیت، استخراج قالب‌های هفتگانه "طرح"، "رصد"، "رویداد"، "آموزشی"، "تولیدی"، "تبلیغی" و "حمایتی" است.

پس از ملاحظه برنامه فعالیت‌های استان‌های فاز یک، نکته‌ای که قابل ذکر است «حمایتی» بودن غالب برنامه/ فعالیت‌های دستگاههای مرتبط با حوزه فرهنگ نسبت به سایر قالبهای فرهنگی است. تک قالبی بودن اکثریت برنامه‌های برش استانی که با تحلیل مضمون برنامه/ فعالیت‌ها حاصل شده است؛ عدم خلاقیت و تخصص کارشناسان استانی، و نیز ناکارآمدی برنامه‌ها را در حل مسائل اولویت دار فرهنگی استان نشان می‌دهد. این مهم مطلبی است که سازمان برنامه و

بودجه کشور را به بازنگری مجدد برنامه‌های ابلاغی دستگاه‌های فرهنگی کشور توجه داده؛ پیشنهاد می‌شود از قالب‌ها و فناوریهای جدید در نظام برنامه ریزی فرهنگی کشور استفاده شود. مطلبی که خلا آن در سطح میدان (در ناکارآمدی و عدم اثر بخشی برنامه های استانی) کاملاً مشهود است. در این راستا یافته های پژوهش حاضر در جهت تمهید عرصه نوینی در برنامه ریزی فرهنگی کشور، و نیز پاسخگویی به بخشی از نیاز سازمان برنامه و بودجه کشور می باشد!

همچنین پیشنهاد می‌شود شورای عالی انقلاب فرهنگی به عنوان مرجع سیاستگذار و حکمران در حوزه فرهنگ، علاوه بر بعد راهبری و هدایت دستگاه‌های فرهنگی کشور، دارای موضعگیری درست، و ورود به هنگام نظارتی و ارزیابی نسبت به عملکرد و اثربخشی برنامه‌های دستگاه‌های فرهنگی (در ستادهای پنجگانه) باشد.

۱- در سومین جلسه از دور جدید (مورخ ۱۴۰۳/۱۱/۱) برگزاری جلسات کمیته راهبری برش های استانی نقشه مهندسی فرهنگی کشور (متشکل از نمایندگان وزراء فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت کشور، سازمان برنامه و بودجه، آموزش و پرورش و دبیر شورای فرهنگ عمومی و نماینده شورای سیاستگذاری ائمه جمعه کشور) در دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، نماینده سازمان برنامه و بودجه کشور ضمن تایید این مطلب، خواستار ارائه پژوهش علمی حاضر در سطح سازمان شدند.

فهرست منابع؛

۱. - آئین نامه و دستور العمل تدوین برش‌های استانی نقشه مهندسی فرهنگی کشور، مصوب جلسه هشتم ستاد هماهنگی نقشه مهندسی فرهنگی کشور مورخ ۲۳ اسفند ۱۳۹۹، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ستاد فرهنگی اجتماعی، دی ۱۴۰۱
  ۲. برش استانی البرز، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان البرز، تیر ۱۴۰۱
  ۳. برش استانی آذربایجان شرقی، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان آذربایجان شرقی، خرداد ۱۴۰۱
  ۴. برش استانی بوشهر، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر، اسفند ۱۴۰۰
  ۵. برش استانی خراسان رضوی، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان خراسان رضوی، تیر ۱۴۰۱
  ۶. برش استانی زنجان، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان زنجان، اسفند ۱۴۰۱
  ۷. برش استانی سیستان و بلوچستان، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان سیستان و بلوچستان، بهمن ۱۴۰۰
  ۸. برش استانی فارس، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان فارس، مهر ۱۴۰۰
  ۹. برش استانی کهگیلویه و بویراحمد، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان کهگیلویه بویراحمد، آبان ۱۴۰۱
  ۱۰. برش استانی گلستان، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان گلستان، شهریور ۱۴۰۱
  ۱۱. - برش استانی لرستان، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان لرستان، شهریور ۱۴۰۱
  ۱۲. برش استانی همدان، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان همدان، مرداد ۱۴۰۱
  ۱۳. - برش استانی هرمزگان، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان هرمزگان، اسفند ۱۴۰۰
  ۱۴. قانون برنامه و بودجه سال ۱۴۰۲
  ۱۵. میرزمانی، اعظم و اسحاقی، محمد و کدخدا، نرگس (۱۳۹۸)، راهنمای عملی تهیه پیش نویس برنامه‌های ملی با تاکید بر بهبود اجرا، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی
  ۱۶. نقشه مهندسی فرهنگی کشور، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۳
۱. De Bruijn, H.A, & Hufen, H.A(1998). The Traditional approach to policy instruments. In G.B. peters, & F.K.Van Nispen, Public policy instrument: Evaluating the Tools of public Administration(pp.14-33). Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
  ۲. Howlett, Micheal.(2011), Designing Public Policy, London:Routledge
  ۳. Intveld, R,J,(1993), The Dynamics of Educational Performance Indicators, Intemational perspectives of regional Development and regional organization
  ۴. Savas, E, S,(1987). Privatization: The Key to better Government, Chatham:Chatham House publishers.the past Decade. Public Administration Review, 240-48.
  ۵. Salamon, lester m, (2002), The tools of government A Guid to the new government, Oxford Press.